sadibey.com

Yazılar

Bir Üçleme’nin İlki: “Bal” ve Sinemamızda Farklı Bir Anlatım: “Kosmos”

18 Nisan 2010 | Sadi Çilingir | Bir yorum yapın

Bal, Semih Kaplanoğlu’nun ***Yusuf Üçlemesi’***nin sonuncu / ilk filmi. Çekiliş sırasına göre, *Yumurta* ve *Süt’*ten sonra üçüncü film ama kronolojik olarak her ikisinin de önünde yer alıyor: Yusuf’un çocukluğunu izliyoruz. *Yumurta’*da Yusuf annesinin ölüm haberini alarak kasabasına döner, *Süt’*de ise kasabanın dar çerçevesinde gençliğinin hem çalışan (‘süt’ işinde) hem avarelik günlerini yaşar. *Bal* ise Yusuf’un babası ile ilişkilerini ve okul (ilkokul) günlerini gösterir. Gösterir diyorum, konuşmayı en aza indiren Kaplanoğlu, kamera hareketini de, görüntü içindeki hareketi de en aza indirmiş durumda. Sabit kamera ile -ender hareketler dışında- uzun çekimlerle, yalnız bir çocuğun babası ile fısıltı ile konuşmaları, amaçsız dolaşmaları, evde orayı burayı karıştırması ile büyümesini (!), hedeflediği ‘kırmızı kurdele’ye ulaşmasını… Aslında takvim yapraklarını (iki kez) rahatça okuyan Yusuf, -sınıfta başlayan- final sahnesinde sadece bir takım ses’ler çıkararak, ‘okuma kurdele’sini takınır, hem de ‘başaramadığı halde’ ve -belki de yaşamında ilk ve son kez- alkışlanır… Sonrası, *bal* toplayan baba ağaçtan düşerek ölür, Yusuf’un sığınacağı yer ise ormanın kuytulukları olacaktır.

Babası ile Yusuf, normal konuşurken, daha doğrusu babası konuşur, Yusuf susarken, baba ‘fısıltı ile konuşabileceğini’ söyler ve ondan sonra öyle yaparlar. Yusuf ise annesi ile konuşmaz, annesinin sorularına cevap vermez? Annesi yemek hazırlığında iken ışığı söndürmesi, yakıp tekrar söndürmesi, nedeni sorulunca cevap vermemesi, sonra da karanlık yerine oturmuş iken oyunu annesinin sürdürmesi, filmin hareketli, ender sahnelerinden.

Yapmadığı ödev için (niçin yapmaz?) defterini sıra arkadaşınınki ile değiştirip kendini yapmış, arkadaşını yapmamış gibi gösterip, arkadaşının kulağının öğretmence çekilmesine neden olmaktan başka, annesi (velisi?!) okula çağrılan arkadaşının ertesi gün okula gelmemesi, filmin -Yusuf'un dışındaki- kahramanlarının da (burada arkadaşı) niçin sustuklarını boşlukta bırakan sorular.

Yusuf, tenefüslerde, sınıfın penceresinden, bahçede oynayan arkadaşlarını seyrediyor, sadece seyrediyor, tekrarlanmış bir sahne olduğu nedenle, devamlı seyrediyor, (Yusuf yalnızca bir seyirci mi?). Yusuf'un evi karıştırırken bulduğu, sonra kaybedince babasına sorduğu ve sonradan tekrar bulduğu tahtadan oyulmuş gemi -'uzaklara giden gemi' mi idi?- ne kadar Yusuf'un kişisel dünyasına yönelik yolculuklarsa, haber alamadığı için annenin kocasını (Yusuf'un babasını) sorarak araştırması, jandarmadan medet umması, annesinin o kadar toplumsal yaşam içinde bulunması…

*Yusuf Üçlemesi'*nin *Bal – Süt – Yumurta* sırası ile seyredilmesi Yusuf'un kişisel çözümlenmesi bakımından daha *denk düşecektir.* Finalde, kurdeleyi takan Yusuf'un aslında, okuyabilmesi gereken sayfada yazılı olanları, sadece bir takım sesler çıkararak seslendirmesi (okuması değil), *Yumurta* da ise karşımıza bir kitapçı olarak çıkması herhalde raslantısal değil, zaten o evde önce babasının, sonra annesinin yanında iken takvim yapraklarını kafasını gözünü yara yara okuyan Yusuf değil mi?

Bir çok şeyin olduğu, Kaplanoğlu'nun anlatım dili nedeni ile hiç bir şey olmuyormuş gibi görülen, yaşamı bire bir izlermiş gibi olup ta, aslında Yusuf'un gözünden -ama bakış açısından değil- Yusuf ile birlikte izleyen bir film *Bal.* "Hiçbir şey olmuyor" dedik, görüntüye giren, hiçbir zaman açılmayacak olan televizyonun suskunluğu da bunlara katılıyor. *Bal,* üçlemenin ilk halkası ve sonuncu filmi; *Yumurta'*nın günümüzde geçtiği varsayımından hareket edersek 25 – 30 yıl kadar öncesinde geçiyor olaylar, o yılların Türkiye'sinde. O yıllarda **Yusuf** gibi davrabilecek çocukların varlığını daha kolay kabûl etmemiz gerekir. Çünkü insan davranışları, temel devamlılığın yanında zamana da bağlılık göstererek değişir. Yusuf'un davranışları -hele final sahnesi- çekimi: Ağaç kovuğunda uyumak yeterince açıklık kazanmıyorsa da, doğurabileceği sorunlar (olaylar) bakımından da açıkta bırakıyor filmi, ama bu açıkta kalmak, yani olayların devamı Kaplanoğlu'nun anlatımının dışında kalıyor. Olay bir yerde bırakılıyor, iki önemli olay sonrasında, kurdele takılmış (hem de hangi koşullarda – ve de sonuncu kurdele) hem de babası ölmüştür… Bu durumda… insan ne yapar?…

Bu özelliklerine rağmen Berlin'de Altın Ayı ödülü alan *Bal,* giderek daha yalınlaşan dili (ve olayları) ile sinemada esas olan iç hareketliliği de iyice yavaşlatarak durağan bir sinemaya doğru yol alıyor.

Kosmos, öncelikle "kosmos" kelimesi… Filmin adını ilk duyduğumda, dikkatimi çekmişti, sonradan film ödüller topladı ve seyirci ile buluştu… "Kosmos" kelimesine ansiklopediden baktım, "kozmos" olarak geçiyor, "evren" karşılığı olarak… Erdem, niçin "kosmos" olarak kullandı bilemiyorum, bu bilinçli bir değiştirme mi? Yoksa eskilerin astronomi karşılığı olarak kullandıkları "kozmofrafya" kelimesinin kökü olan "kozmos", söyleyiş değişikliğine mi uğradı?!

"Kelime" ile bu kadar takıldıktan sonra **Erdem'**in asıl yaptığı şeye gelirsek, film, sinemamızda köşe taşı olacak, bir dönüm noktası olacak bir film. Bir sinemanın üretimi olan filmler içinde dönem başı olan filmler zaman zaman ortaya çıkar. Son yıllarda *Eşkiya* filmi için bu yakıştırma kullanılır oldu. *Eşkıya,* klâsik Yeşilçam anlatımının daha eli yüzü düzgün şeklinden başka bir şey değildi. Gişede yaptığı başarı başka bir yapı içinde önem kazanan, "sinema" için o kadar önemli olmayan bir konu bence.

*Kosmos'*a dönersek, ilk görünüşte anlatılan olay dışında, anlatışta bir değişiklik yok gibi ama öyle değil. Hemen hemen ilk defa, bu filmde kullanılan "mekân"ın (Kars) dekor olmadan, mekâna dönüştünü gördüm (ben). İzlenimim böyle (ve benim için önemli). Birbirini izleyen, ama paralel anlatılmayan olayların bir kısmı sonuçlanırken bir kısmı sonuçlanmıyor, dolayısı ile hep çemberin kapandığı -çoğunluk- filmlerimizdeki gibi çember kapanmıyor… Gerçi "geliş" ile başlayan film "gidiş / kaçış" ile bitiyor ama Kosmos'a, askerlerin gelmesi üzerine kapıyı açıp yol veren Neptün, içeri dalan askerlere karşı, Kosmos ile karşılıklı alıp verdikleri çığlıklarından birini atıyor -eskiden böyle bir davranışı var mı idi?- ve saçları uçuşuyor, hiç neden yok iken ama "çığlık" atmıştır… Kosmos nereden geldi, niçin geldi, nereye gitti bilinmiyor ama niçin gitti? Filmde anlatılan zaten bu… Yaptıkları, yapamadıkları, uğradığı yerde herhalde uzun süre konuşulacaktır.

Bazı filmler vardır, anlattığı olay üzerine konuşur, hatta tartışabiliriz, bu *Kosmos* için de geçerli ama, öncelikle *Kosmos'*u seyretmemiz gerekir. Anlatılan olaylar önemli ama önemli olan anlatış tarzından daha çok anlatıştaki tutum: İnsanların "dert" edindikleri şeyler nedir, o dertler" yalnız "onun" başına gelmez, herkesin başına gelebilir. İyilikte, kötülükte hepimiz içindir. Hiç bir olay çözümsüz değildir ama olacak şeyler olacağı yere varır. Gün olur akıntıya kapılmış, kurtuluşundan ümit kesilmiş bir çocuk bir yabancı "el" tarafından sudan çıkarılabilir, ya da dili çözülen çocuğun hastalığı "acil"e taşınsa da çözüme ulaşılamıyabilir.

Yeşilçam modeli konuların, daha arıtılmış biçimleri ile yapılan son zaman filmlerine nazaran, çok farklı olaylar zincirini, amaçlanan fantazisine uygun bir biçimde anlatan *Kosmos* son yılların en dikkat çekici filmlerinden biri olma özelliğini uzun süre taşıyacağa benzemektedir.

(25 Nisan 2010)

Orhan Ünser

5